

Programma 3 Water en bodem

Provincie Noord-Brabant

Inleiding

Als provincie hebben we wettelijke taken om te komen tot een klimaatrobuust water- en bodemsysteem. We werken aan schoon, voldoende en veilig water, een schone en vitale bodem en aan klimaatadaptatie. De opgaven zijn groot en urgent: de huidige toestand van water en bodem in Brabant is op veel plekken onvoldoende en er wordt niet voldaan aan de wettelijke doelen (Europese Kaderrichtlijn water – KRW) voor waterkwaliteit en tegengaan van verdroging. Veel natuurgebieden in Brabant zijn daarbij structureel verdroogd.

De KRW is daarbij niet vrijblijvend: uiterlijk eind 2027 moeten alle wateren in een goede toestand zijn. In 2023 zijn diverse projecten - beek- en kreekherstel, hydrologische maatregelen voor Natura2000 en Natte Natuurparels – gerealiseerd, zoals project Vloeiweide Breda, Kleine Beerze en Reusel-de Mierden. Deze projecten zijn met en door de waterschappen uitgevoerd in het kader van lopende programmering van projecten en maatregelen uit de Maatwerkovereenkomsten en DHZ afspraken.

Klimaatverandering wordt steeds actueler, zoals ook blijkt uit de afgelopen jaren met extreme wateroverlast (2016, 2021) en langdurige perioden van droogte en warmtere records (2014, 2018, 2019, 2020). En ook in 2022 en 2023 zagen we hittegolven en extreme droogte in Europa vroeg in het jaar, gevolgd door piekbuien met veel wateroverlast. Het jaar 2023 was zelfs het warmste én natste jaar ooit gemeten (zie ook de Klimaatverhalen op www.klimaatadaptatiebrabant.nl). In oktober 2023 zijn de nieuwe klimaatscenario's van het KNMI verschenen.

In 2023 zijn we gestart met de uitvoering van het project BodemUP 2.0 om de bodemvitaliteit te versterken. Met BodemUP 2.0 helpen we de komende jaren 2000 Brabantse boeren bij het nemen van maatregelen om de bodem- en waterkwaliteit en het productievermogen te verbeteren. Daarnaast is in 2023 het Netwerk Vitale Bodem Brabant gelanceerd.

Naast verdere uitvoering van het Regionaal Water- en Bodem Programma (RWP) stond 2023 in het teken van beoordeling en implementatie van aanvullend beleid, onder meer het rijksbeleid 'Water en Bodem Sturend'. Naar verwachting is hiervoor in 2024 een beleidsaanvulling van het provinciale RWP 2022-2027 nodig. Daarnaast is verdere invulling gegeven aan de onderdelen water en bodem in de ruimtelijke puzzel van Brabant en het Brabants Programma Landelijk gebied (BPLG), welke in juli 2023 aan LNV zijn aangeboden.

De afgelopen maanden hebben het beeld bevestigd dat de in het RWP vastgestelde opgave voor water en bodem, het beschikbare budget van het RWP overstijgt (zoals reeds als risico gemeld bij de Visie Klimaatadaptatie en Statenvoorstel RWP), waarbij we tevens een druk op het budget zien vanuit uitvoeringsrisico's op diverse terreinen. We kijken naar een aanscherping van dit beeld en zoeken tegelijkertijd naar aanvullende financiering zoals vanuit het Transitiefonds landelijk gebied en natuur. De aanpak van de spoedeisende bodemsaneringen (inclusief de sanering van het Chemie-Pack terrein in Moerdijk) loopt conform planning. Daarnaast is de provincie gestart met de sanering van twee bodemverontreinigingen en wordt er op drie locaties onderzoek verricht naar de omvang van de bodemverontreiniging, die ontstaan zijn door de lozing van drugsafval in de bodem. De provincie pakt deze bodemverontreinigingen aan vanuit haar 'vangnet'-bevoegdheden onder de Wet Bodembescherming. Ten aanzien van de diffuse verontreiniging met PFAS in de bodem is onderzoek gestart naar bronlocaties in Brabant.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Voldoende Water

Omschrijving (toelichting)

Niet te weinig diep en ondiep grondwater en oppervlaktewater met optimale zoetwaterbeschikbaarheid en waterverdeling in geval van extreme droogte, en niet te veel oppervlaktewater, om ernstige regionale wateroverlast zo veel mogelijk te voorkomen.

Indicatoren:

- De grondwatervoorraad is op orde en stabiel op termijn: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet).
- Voldoende grondwater voor de natuur: Areaal natte natuurparels dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 12.000 ha NNP niet langer verdroogd).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Bovenstaande indicatoren vergen een lange termijn aanpak en medewerking van veel partijen. Daarom hebben we in 2021 nadere afspraken gemaakt met onze waterpartners in het Grondwaterconvenant 2021-2027, de Droogteagenda 2023-2040 en de Maatwerkovereenkomsten met de waterschappen (MOKs). Daarnaast is Gedeputeerde Staten met Brabant Water een nieuwe bestuursovereenkomst 2023-2030 aangegaan voor een duurzame drinkwatervoorziening in de toekomst, waarbij ook afspraken richting de industrie zijn opgenomen. In de ingediende aanvragen van de waterschappen voor de Bijdrageregeling Water en Bodem, zien we dat er nog relatief weinig middelen naar de waterschappen gaan voor projecten gericht op verdrogingsbestrijding ten behoeve van de natte natuurparels en het in balans brengen van het grondwatersysteem. Via de adaptieve programmering voeren we hierover het gesprek met de waterschappen ten aanzien van de lopende /toekomstige programmering van maatregelen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Grondwateronttrekkingen

Indicator	2023	2024	2025	2026
Omvang vergunde grondwateronttrekkingen in mln. kubieke meter	285	(*)	(*)	(*)

(*) afhankelijk van de ontwikkelingen, de streefwaarde geeft nu de totale vergunde omvang aan van drinkwaterbedrijven en industrie weer, van de vergunningen waar de provincie bevoegd gezag voor is.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

In 2023 is de omvang vergunde grondwateronttrekkingen minder dan 285 mln. m3. Verminderen van de grondwateronttrekkingen vragen een lange termijn aanpak. In de Droogteagenda zijn doelstellingen ten aanzien van de gewenste reductie van onttrekkingen met o.a. de drinkwaterbedrijven, de grote industrie en agrariërs afgesproken. De afspraken werken we uit in afzonderlijke trajecten, waaronder:

- Met de agrariërs werken we aan nieuw beregeningsbeleid, dat past bij de hydrologische randvoorwaarden uit de Wet Natuurbescherming. In 2023 zijn afspraken gemaakt over de contouren van dat nieuwe beleid en zijn 3 pilots gestart om het nieuwe beleid in de praktijk te testen en verrijken.
- Met de grote industrie is in 2023 ingezet op kennisuitwisseling tussen bedrijven.
- En met ingang van 2023 is de grondwaterheffing verhoogd.

Verdrogingsaanpak natte natuurparels

Indicator	2023	2024	2025	2026
-----------	------	------	------	------

Hectares binnen natte natuurparel waarin maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief)	300	3.500	6.500	8.000
Hectares buiten natte natuurparel waar maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief)	300	7.000	13.000	18.000

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Tot en met 2023 is 739 ha Natte Natuurparel hersteld. Daarnaast is er ca 1.100 ha aan NNP projecten beschikt via de 1e tranche bijdrageregeling van Water en Bodem. Deze projecten komen de komende jaren in uitvoering. In 2024 volgen nieuwe subsidieaanvragen vanuit de waterschappen in het kader van de 2e tranche bijdrageregeling Water en Bodem. De opsplitsing van de indicatoren binnen en buiten natte natuurparels blijkt in de praktijk niet haalbaar. We komen met een voorstel voor aanpassing van deze indicatoren bij Burap-II 2024.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Schoon Water

Omschrijving (toelichting)

Schoon grond- en oppervlaktewater voor onze volksgezondheid en natuur, conform de normen van de Kaderrichtlijn Water; het voorkomen van verontreiniging en het beschermen van diepe grondwatervoorraden.

Indicatoren:

Basis op orde: alle oppervlaktewateren en het grondwater voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. (bevat verplichte indicator BBV: % van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit)

- Alle fysische, biologische en chemische parameters zijn op orde voor zowel de KRW-oppervlaktewateren als de overige oppervlaktewateren.
- Het grondwaterlichaam verkeert in een goede chemische (grondwater)toestand;
- Er vindt geen trendmatige achteruitgang van de (grond)- waterkwaliteit plaats

Verminderde inbreng stoffen:

- De inbreng van antropogene stoffen en stoffen die expliciet in de KRW genoemd zijn wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt voor alle gevaarlijke stoffen, ook als er momenteel nog geen waternormen voor zijn, zoals voor PFAS, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en plastics.

Grondwater voor menselijke consumptie is blijvend beschermd:

- Bronnen openbare drinkwaterwinningen zijn op orde.

Deze indicatoren dragen bij aan de provinciale doelstelling om '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Schoon grondwater

Indicator	2023	2024	2025	2026
Percentage landbouwgrond dat deelneemt aan 7e NAP in de 8 met nitraat meest vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden (*)	65%	70%	80%	
Aantal van de 8 met nitraat meest vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden dat voldoet aan de norm (van 50 milligram nitraat/liter) in 2025	6	6	8	
Percentage deelnemers aan Schoon Water voor Brabant 2022-2026 in de 11 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden (blijvende inspanning nodig)	80%	80%	80%	80%

(*) Het 7e NAP heeft een looptijd tot en met 2025.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Schoon oppervlaktewater

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal kilometers (cumulatief) herstelde beken en kreken en Natuurvriendelijke oevers (Kaderrichtlijn Water doelstelling 610 km in 2027)	28	300	400	410
Aantal (cumulatief) opgeloste vismigratieknelpunten (KRW-doelstelling 232 stuks in 2027)	34	125	150	155

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Tot en met 2023 is 28 km beek- en kreekherstel uitgevoerd en zijn 18 vismigratieknelpunten opgelost. Daarnaast zijn er diverse projecten in uitvoering. In 2024 volgen nieuwe subsidieaanvragen vanuit de waterschappen in het kader van de 2e tranche bijdrageregeling Water en Bodem.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Veilig Water

Omschrijving (toelichting)

Veiligheid tegen hoogwater in het hoofdwatersysteem en het regionaal watersysteem.

Indicatoren:

Brabant is beschermd tegen overstromingen en biedt Ruimte voor de rivier:

- Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoercapaciteit.
- De regionale keringen zijn veilig. (100% voldoet aan de norm).

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De rivierverschuivingsprojecten en de verbetering van de primaire waterkeringen gebeurt door de gezamenlijke partners via een gebiedsgerichte aanpak. De verbetering van de regionale keringen verloopt volgens planning. In 2023 zijn we verder gegaan met de uitkomsten van de Kamerbrief over “Water en Bodem sturend” en analyseren we en reageren richting het Rijk op het nieuwe programma Integraal Riviermanagement (IRM). De Kamerbrief en IRM kunnen impact hebben op reservering van extra ruimte binnen- en buitendijks voor toekomstige rivierverschuiving en dijkverbeteringen en mogelijke nieuwe projecten.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen

Indicator	2023	2024	2025	2026
Km te herstellen regionale keringen?door het waterschap: i.h.k.v. provinciale toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen				
• Brabantse Delta	21,4			34 (***)
• Aa en Maas (*)				
• De Dommel (*)				
• Rivierenland			(**)	

(*) aan de hand van laatste toetsing spelen er bij deze waterschappen geen verbeteropgaven (alleen beheer en onderhoud). De volgende toetsingscyclus is niet voor eind 2026 gepland.

(**) nader te bepalen: in 2024 worden de keringen langs de Afgedamde Maas getoetst, voornamelijk op piping. Daarna pas inzicht in mogelijke verbeteropgave.

(***) aanvullende opgave bovenop de bestaande dijken ten aanzien van nieuwe dijk voor waterbergingsgebied met natuurontwikkeling langs de Mark.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Uitvoeren Deltaprogramma Maas

Indicator	2023	2024	2025	2026
<i>Voortgang rivierverruimingsprojecten (MIRT fase)</i>				
• Meanderende Maas	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Oeffelt	Planuitwerking	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie t/m 2027
• IRM pilot Hoogwater 's-Hertogenbosch / Crèvecoeur	Vervolg-afspraken	Vervolg-afspraken in combinatie met aanpak in regionaal watersysteem		
• Verlengde brug Veerweg Alphen	Realisatie	Afronding		

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De lopende rivierverruimingsprojecten die binnen Brabant zijn gelegen zijn 'Ruimte voor de Maas bij Oeffelt' en 'Meanderende Maas' (incl. de dijkversterking Ravenstein-Lith). Beide projecten zijn in de planuitwerkingsfase. Bij project 'Oeffelt' spelen belemmeringen als gevolg van gestegen kosten (inflatie) en het toekomstig eigenaarschap van het nieuwe brugdeel (dat nodig is over de te creëren doorstroombopening in het landhoofd van de aanbrug N264 van Oeffelt naar Gennepe).

Voortgang ruimtelijke inbedding en wettelijke goedkeuringsbevoegdheid GS bij versterking van primaire dijken

Indicator	2023	2024	2025	
• Ravenstein-Lith (onderdeel Meanderende Maas)	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Cuijk-Ravenstein	Planuitwerking	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Lith-Bokhoven	Voorverkenning	Verkenning		
• Moerdijk-Drimmelen		Verkenning	Verkenning	
• Doeveren	Verkenning	Verkenning/ Planuitwerking		

• Geertruidenberg-Amer-Donge-Wilhelminakanaal (GeA-WAD)	Voorverkenning/
Ingangstoets	Voorverkenning	
• Standhazensedijk-Drimmelen (versnelde aanpak binnen Moerdijk-Drimmelen)	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie
• Willemstad-Noordschans	Verkenning	Verkenning	

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

De dijkversterkingsprojecten van de primaire keringen worden geprogrammeerd door het rijk en de waterschappen in het nationale Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). De prioritering vindt plaats op basis van urgentie. In de tabel zijn de fases vermeld zoals gehanteerd in het HWBP. Binnen Brabant zijn veel dijkversterkingen urgent.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Vitale Bodem

Omschrijving (toelichting)

Vergroten van de vitaliteit, sponswerking, resistentie tegen ziekten en natuurlijk productievermogen van de bodem voor duurzame landbouw en biodiversiteit.

Indicatoren:

In de agrarische beïnvloedingsgebieden rondom de prioritaire N2000 gebieden en natte natuurparels, in de voedingsgebieden voor strategische grondwatervoorraden, grondwaterbeschermingsgebieden en gebieden met verhoogd risico op uitspoeling van nitraat en afspoeling van fosfaat is de bodem vitaal en worden de normen voor de Kaderrichtlijn Water en Nitraatrichtlijn gehaald:

- de sponswerking voor water en voedingsstoffen is op orde: verliezen van voedingsstoffen naar het grond- en oppervlakte- water zijn minimaal en er is geen sprake meer van verdichting, zodat regenwater kan infiltreren;
- het gehalte aan organische stof is op zodanig niveau dat een gevarieerd bodemleven mogelijk is en meststoffen en water worden gebonden;
Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaat adaptieve inrichting en gebruik.

Ecologische principes nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in:

- het aantal praktiserende boeren neemt toe.

Deze indicatoren dragen via een verbeterde (grond)waterkwaliteit bij aan de provinciale doelstelling van '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Een vitale landbouwbodem verhoogt het natuurlijke productievermogen van de grond en vergroot de weerbaarheid van de gewassen tegen gewasziekten. Een vitale bodem gaat efficiënt om met mineralen en beperkt zo het uitspoelen van nutriënten naar het grond- en oppervlaktewater. Een vitale bodem draagt bij

aan een gevarieerd bodemleven en biodiversiteitsherstel.

Hoe vitaler de bodem is, hoe beter de effecten van klimaatverandering (zoals lange perioden van droogte en extreme regenbuien) opgevangen kunnen worden.

Voor bodemvitaliteit zijn nog geen breed geaccepteerde normen. Hier vindt landelijk en Europees nog de discussie over plaats. Herstel van de vitaliteit van de bodem vergt meerjarige inzet en effecten zijn pas na enkele jaren merkbaar. Daarom staan deze langetermijnindicatoren op oranje.

In 2023 is gestart met de uitvoering van BodemUP Brabant. Daarnaast zijn de voorbereidingen getroffen zodat we in 2024 kunnen starten met het monitoren van de genomen maatregelen binnen BodemUP.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Met agrarische ondernemers bodemverbeteringsmaatregelen doorvoeren in landbouwgebieden

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal hectaren (cumulatief) landbouwareaal binnen BodemUp en/of Natuur-inclusieve landbouw / biologische landbouw	3.000	6.000	12.000	20.000

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Organiseren kennisuitwisseling voor agrariërs

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal deelnemers aan kennisuitwisseling op praktijklocaties	500	500	500	500

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Klimaatadaptatie

Omschrijving (toelichting)

Aanpassen aan klimaatverandering in alle domeinen van het provinciale waterbeleid.

Indicator:

- Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting: Brabant wordt klimaatbestendig en waterrobuust ingericht op basis van de leidende principes uit dit RWP. (100% in 2050)

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van Brabant vereist een transitie in het stedelijk en landelijk gebied. Waar Brabant nog volledig is ingericht op het zo snel mogelijk afvoeren van water, moeten we de omslag maken naar het vasthouden en koesteren van water. We staan nog aan het begin van deze transitie. De komende jaren zullen onder meer de ontwikkelingen in het kader van het Brabants Programma Landelijk Gebied en het Ruimtelijk Voorstel met de regionale uitwerking van de Kamerbrief “Water en Bodem sturend” sterk bepalend zijn voor de voortgang op een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van Brabant. De gewenste transitie in de omgang met water in het licht van een veranderend klimaat vereist ook een omslag in denken en handelen én samenwerking door alle partijen in Brabant, van inwoner tot bedrijfsleven. In 2023 zijn de nieuwe klimaatscenario's van het KNMI verschenen. In vergelijking met de vorige KNMI-scenario's uit 2014 zijn de zeespiegelstijging, de temperatuurstijging in de zomer en de droogte aanzienlijk naar boven bijgesteld. Onduidelijk is of onze inspanningen voldoende blijken met het oog op de snelheid en impact van klimaatverandering. Daarom staat deze indicator op ‘oranje’.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Bewustwording, samenwerking en verankering ‘klimaatbestendig handelen’

Indicator	2023	2024	2025	2026
Een actueel uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland	1	1	1	1
Percentage provinciale programma's waarin klimaatadaptatie wordt verankerd	30%	50%	70%	90%

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Concrete aanpak in projecten en gebieden

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal mede gefinancierde (uitvoerings)projecten gericht op klimaatadaptatie (cumulatief)	10	15	20	25

Kwaliteit (indicator)

Kwaliteit (toelichting)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- GOB BV
- Brabant Water

- Nederlandse Waterschapsbank NV

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2023 oorspronkelijk	Begroting 2023 na wijziging	Jaarrekening 2023 realisatie	Verschil begroting - realisatie
Lasten				
Programmalasten	46.205 N	41.620 N	41.679 N	59 N
Toegerekende organisatiekosten	4.761 N	6.840 N	5.587 N	1.253 V
Totaal Lasten	50.966 N	48.460 N	47.266 N	1.194 V
Baten				
Programmabaten	6.048 V	11.401 V	13.153 V	1.753 V
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	922 V	922 V
Totaal Baten	6.048 V	11.401 V	14.075 V	2.675 V
Saldo van baten en lasten	44.918 N	37.060 N	33.191 N	3.869 V

Toelichting verschil begroting – realisatie

3. Water en Bodem - Afwijking lasten (bedragen x € 1.000)	1.194
	V

Toegerekende organisatiekosten	1.253
	V

De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de gerealiseerde uren-inzet lager uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere lasten	59 N
--	------

3. Water en Bodem - Afwijking baten (bedragen x € 1.000)	2.675
	V

Rijksbijdragen via specifieke uitkeringen	690 V
---	-------

De provinciale uitgaven die ten laste konden worden gebracht van de specifieke uitkeringen van het Rijk aangaande met name 2e fase Deltaprogramma zoetwater, Bestuursvereenkomst Nitraat en het rivierverruimingsproject Oeffelt waren hoger dan geraamd.

Inkomsten grondwaterheffing	296 V
-----------------------------	-------

De inkomsten uit de grondwaterheffing waren met € 4,1 mln. in 2023 € 0,3 mln. hoger dan geraamd.

Bodem	566 V
-------	-------

De inkomsten m.b.t. SPUK Bodemsanering u.h.v. drugsafval waren € 0,5 mln. hoger dan geraamd. Dit is budgettair neutraal, want hier staan ook hogere lasten tegenover.

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	922 V
--	-------

De bijdrage in toegerekende organisatiekosten komt hoger uit.

Overige: saldo van overige lagere en hogere baten	201 V
---	-------

